נחלת יעקב אביך וגו' לא כאברהם שכתוב בו ¹קום התהלך בארץ לארכה וגו' ולא כיצחק שכתוב בו ²כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל אלא כיעקב שכתוב בו ³ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה ר"נ בר יצחק אמר ניצול משעבוד גליות ᵒ כתיב הכא והרכבתיך על במתי ארץ וכתיב התם ⁴ואתה על במותימו תדרוך אמר רב יהודה אמר רב כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו שנאמר ⁵והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך עונג זה איני יודע מהו כשהוא אומר ⁶וקראת לשבת עונג ᵖהוי אומר זה עונג שבת במה מענגו רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמי' דרב אמר בתבשיל של תרדין (א) ודגים גדולים וראשי שומין רב חייא בר אשי אמר רב אפי' דבר מועט ולכבוד שבת עשאו הרי זה עונג מאי היא א"ר פפא כסא דהרסנא אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המשמר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז [כדור] אנוש מוחלין לו שנאמר ⁷אשרי אנוש יעשה זאת וגו' מחללו אל תקרי מחללו אלא מחול לו אמר רב יהודה אמר רב אלמלי שמרו ישראל שבת ᵍראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון שנאמר ⁸ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וכתיב בתריה ⁹ויבא עמלק אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי ᵍאלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים שנא' ¹⁰כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וכתיב בתריה ¹¹והביאותים אל הר קדשי וגו' אמר ר' יוסי ᵈיהא חלקי מאוכלי שלש סעודות בשבת א"ר יוסי ᵇיהא חלקי מגומרי הלל בכל יום איני והאמר מר הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף כי קאמרינן בפסוקי דזמרא א"ר יוסי יהא חלקי ממתפללים עם דמדומי חמה ᵉא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ᶻמצוה להתפלל עם דמדומי חמה א"ר זירא מאי קרא ¹²ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים וא"ר יוסי יהא חלקי ממתי בחולי מעיים דאמר מרᵛ רובן של צדיקים מתים בחולי מעיים וא"ר יוסי יהא חלקי ממתי בדרך מצוה וא"ר יוסי ᵖᵗיהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא וממוציאי שבת בצפורי וא"ר יוסי יהא חלקי ממושיבי בהמ"ד ולא ממעמידי בהמ"ד וא"ר יוסי יהא חלקי מגבאי צדקה ולא ממחלקי צדקה ᶦוא"ר יוסי יהא חלקי ממי שחושדין אותו ואין בו אמר רב פפא לדידי חשדן ולא הוה בי א"ר יוסי חמש בעילות בעלתי ונטעתי חמשה ארזים בישראל ומאן אינון ר' ישמעאל ברבי יוסי ור' ᵗאלעזר בר"י ור' חלפתא בר"י ור' אבטילס בר"י ורבי מנחם בר' יוסי והאיכא ורדימס היינו מנחם ואמאי קרי ליה ורדימס ᵗᵒשפניו דומין לורד למימרא דרבי יוסי מצות עונה לא קיים אלא אימא חמש בעילות בעלתי ושניתי ᶦאמר רבי יוסי מימי לא קריתי לאשתי אשתי ולשורי שורי אלא לאשתי ביתי ולשורי שדי אמר ר' יוסי ᵐמימי לא נסתכלתי במילה שלי איני והאמרו ליה לרבי מאי טעמא קראו לך רבינו הקדוש אמר להו מימי לא נסתכלתי במילה שלי ברבי מילתא אחריתי הוה ביה שלא הכניס ידו תחת אבנטו וא"ר יוסי ᶦמימי לא ראו קורות ביתי אימרי חלוקי וא"ר יוסי מימי לא עברתי על דברי חברי יודע אני בעצמי שאיני כהן אם אומרים לי חבירי עלה לדוכן אני עולה ᵖוא"ר יוסי מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי אמר רב נחמן ᶫתיתי לי דקיימית ג' סעודות בשבת אמר רב יהודה תיתי לי דקיימית עיון תפלה אמר רב הונא בריה דרב יהושע ᶦתיתי לי דלא סגינא ד' אמות בגילוי הראש אמר רב ששת תיתי לי דקיימית מצות תפילין ואמר ר"נ תיתי לי דקיימית מצות ציצית אמר ליה רב יוסף לרב יוסף בריה דרבה אבוך במאי זהיר טפי אמר ליה בציצית יומא חד הוה קא סליק בדרגא איפסיק ליה חוטא ולא נחית ולא אתא כמה דלא רמיה ואמר אביי תיתי לי דכי ᵐחזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא

נחלת יעקב. ולא נחלת אברהם ויצחק: **לארכה ולרחבה.** ארץ זו ולא יותר: **הארצות האל.** ותו לא: **תבשיל של תרדין.** חשוב הוא: **ראשי שומין.** חשובים היו להן: **כסא דהרסנא.** דגים קטנים מטוגנים בשומן קרביהן וקמחא: **דור אנוש.** התחילו לעבוד ע"ז דכתיב (בראשית ד) אז הוחל לקרוא וגו': **כפריה.** בתר ההיא פרשתא: **הרי זה מחרף ומגדף.** שנביאים הראשונים תיקנו לומר בפרקים לשבח ולהודיה כדאמרינן בערבי פסחים (דף קיז.) וזה הקוראה תמיד בלא עתה אינו אלא כמזמר שיר ומתלוצץ: **פסוקי דזמרא.** שני מזמורים של הילולים (מ) הללו את ה' מן השמים הללו אל בקדשו: **דמדומי חמה.** כשהיא אדומה שחרית אחרי הנץ מיד היא אדומה וערבית סמוך לשקיעתה: **עם שמש.** עם זריחתה: **ולפני ירח.** קודם אור הירח בעוד השמש לא שקעה: **ממתי מחולי בני מעיים.** שמתייסרין ביסורין ומתמרקין עונותיהן: **ממכניסי שבת בטבריא.** מפני שהיא עמוקה ומחשכת מבעוד יום וסבורין שחשכה. וממוציאי שבת בצפורי שיושבת בראש ההר ובעוד כשהחמה שוקעת נראית שם אור גדול ומאחרין לצאת: **ממושיבי בית המדרש.** מזנים מאספי תלמידים בכל יום לבא: **ממעמידי.** ממונים לעת האוכל לומר הגיע עת לעמוד ולאכול: **ממחלקי.** לעניים לדקה דאמרינן בבבא בתרא פ"ק (דף ח:) לדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה והמחלקים אותה עליהם לבדוק לפי הצריך לכל אחד ואחד ופעמים שקרובין דעתם לרחם על זה ולחלוק יותר מן הצורך שאומדין אותו בהרווחה ואומדין את חברו בצמצום: **בעלתי ושניתי.** כדי שיהיו זכרים דאמר מר הרוצה שיהיו בניו זכרים יבעול וישנה (עירובין דף ק:): **לא קריתי לאשתי אשתי.** שאף שיחת חולין שלי יש ללמוד הימנה חכמה: **אשתי ביתי.** שהיא עיקר של בית: **ולשורי שדי.** שהוא עיקר של שדה דכתיב ורב תבואות בכח שור (משלי יד): **לא נסתכלתי כו'.** מרוב צניעות: **והא אמרו לו כו'.** וא"כ לרבי יוסי נמי הוה ליה למיקרייה רבינו הקדוש: **תחת אבנטו.** מן האבנט ולמטה: **לא ראו קורות כו'.** (ב) כשפושט חלוקו [פושטו] כמו שהוא לובשו דרך ראשו ומכסה את עצמו תחלה משום צניעות בסדינו מתחת ויושב במטתו: **לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי.** שאם כל מי שאמרתי עליו דבר ושאל אם אמרתי כן עליו לא חזרתי בי לאמר איני כדבריו לפי שמתחלה אמת אמרתי. וקסבר כל מילתא דמתאמרא באפי מרה לית בה משום לישנא בישא וכן מפרש במסכת ערכין (דף טו:): **דקיימתי מצות תפילין.** שלא הלך ארבע אמות בלא תפילין וכן לענין ציצית: **עד דרמיה.** שתקנה. וזה לשון תלויית ציצית כדאמרינן בעלמא (תענית ד' כב.) לא רמי חוטי: **דשלים מסכתיה.** שגרסה:

עבידנא

רובם של צדיקים מתים בחולי מעיים. פי' בקונטרס למרק עונותיהם ור"י אומר כי יש במדרש (ט) למרק אכילה מן המעיים להיות נקיים וטהורים כמלאכי השרת: **אימא** ה' בעילות בעלתי ושניתי. ובירושלמי משני דיבמות היו ולא רצה לקיים בהן מצות עונה אלא רק כדי לקיים מצות יבום דהיינו ביאה ראשונה: **אילו** היו אומרים לי חברי עלה לדוכן. ᵗלא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה לדוכן אם לא משום ברכה לבטלה שכהנים אמרה תורה לברך את ישראל: **עיון** תפלה. פי' בכוונת הלב וכן ההיא דאלו דברים שאוכל מפירותיהן בעולם הזה (לקמן דף קכז.) דחשיב עיון תפלה אבל הא דאמר בברכות (דף לב: וגה.) המעיין בתפלתו סוף בא לידי כאב לב ההוא עיון דמצפה מתי יעשה הקב"ה בקשתו שסבור שתפלתו מקובלת כדמייתי עלה תוחלת ממושכה מחלה לב וכן ההיא (פ) דאמר ר"י שלשה דברים מזכירין עוונותיו של אדם קיר נטוי ועיון תפלה [ומוסר דין לשמים על חבירו] והא דאמר בפרק גט פשוט (ב"ב קסד:) שלשה דברים אין אדם ניצול מהם בכל יום לשון הרע והרהור עבירה ועיון תפלה אין לפרש שמצפה מתי תיעשה בקשתו שהרבה בני אדם ניצולים מזה אלא הוה כי ההוא דשמעתין כלומר שאינו מתכוין בתפלה שאי אפשר ליזהר כדאמרינן בירושלמי (ע) מחזיקנא טיבו לרישא דכי מטא למודים מנפשיה כרע (פ):

בתליסר

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פ"ל מהל' שבת הלכה ז סמג עשין ל טור שו"ע או"ח סימן רמב:

לו ב מיי' פ"ז מהלכות תפלה הלכה יב טור שו"ע או"ח סימן נא סעיף ח:

לז ג מיי' פ"ג מהלכות תפלה הלכה א' סמג עשין יט טוש"ע או"ח סימן פט סעיף א וסימן רלג סעיף א (ברי"ף כאן ובפ"ה דברכות דף כו. וכן ברא"ש כאן ושם סי' ה'):

לח ד טור שו"ע או"ח סימן רסא סעיף ב וסימן רלג סעיף א:

לט ה מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הלכה כג טוש"ע אה"ע סימן כג סעיף ז בהגה:

מ ו ז טוש"ע או"ח סימן ב סעיף א ו:

מא ח טוש"ע יו"ד סי' רמו סעיף כו בהג"ה:

תורה אור השלם

1 קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה: בראשית יג יז

2 גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ: בראשית כו ג

3 וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ: בראשית כח יד

4 אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּיְיָ מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ: דברים לג כט

5 וְהִתְעַנַּג עַל יְיָ וְיִתֶּן לְךָ מִשְׁאֲלֹת לִבֶּךָ: תהלים לז ד

6 אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְיָ מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר: ישעיהו נח יג

7 אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹּאת וּבֶן אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל רָע: ישעיהו נו ב

8 וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ: שמות טז כז

9 וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם: שמות יז ח

10 כִּי כֹה אָמַר יְיָ לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ישעיהו נו ד

11 וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל הָעַמִּים: ישעיהו נו ז

12 יִירָאוּךָ עִם שָׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים: תהלים עב ה

רב נסים גאון

אמר ר' יוסי יהא חלקי עם מכניסי שבת בטבריא ועם מוציאי שבתות בציפורי. לפי שטבריא היתה נמוכה והחמה שוקעת שם בעוד יומם והיו יושביה מקבלין עליהן השבת בשקיעת החמה אצלם, ושקיעתה לשם קודם שקיעתה במקומות הגבוהין. ומי שמקבל עליו הכנסת השבת מאותה השעה הרי עשה ס"ע לעצמו והוא משובח ומעולה מן היושבים במקומות הגבוהין ובהרים. וכנגדן מוציאי שבת בציפורי שהיא גבוהה טפי ומאחרין לשם פני המזרח להכסיף ושוהין ומאדימין, והיו מקבלין עליהן שימור השבת עד שמכסיפין פני המזרח התחתון והעליון ולפיכך הן משובחים בזה הענין יותר מאנשי טבריא. ובמסכת ראש השנה (דף לא) בפרק יום טוב של ראש השנה משכחת וטבריא עמוקה מכלן, שנאמר (ישעיה כט) ושפלת מארץ תדברי. ובמסכת מגילה בפרק מגילה נקראת (דף ו) ולמה נקראת שמה ציפורי. אמר רב פפא שיושבת בראש ההר כצפור. והרי נתברר לך כי טבריא נמוכה וציפורי גבוהה.

מסורת הש"ס

א) [בפ"ח: מלכויות], ב) [ע"ל פו: תוד"ה כאמר], ג) [עי' תוס' נדה יג: ד"ה עד סיכלין], ד) [עי' תוס' בכורות ב: ד"ה שמא וכו'], ה) ברכות מט:, ו) [כתובות קג:], ז) מו"ק יח:, ח) בספרי' אליעזר, ט) [סוטה לט:], י) גיטין נב:, כ) ערכין טו: [ע"ש ברש"י], ל) [לקמן ר"פ קיט. ז"ל רש"י תיתי לי ישלם שכרי ובבכורות ל. ז"ל רש"י תיתי לי שכר טוב ועי' תוס' בכורות ב: ד"ה שמא], מ) [תהלים קמח, קנ], נ) [בראשית רבה פרשה פב], ס) [ברכות נה.], ע) [פרק היה קורא הלכה ה], פ) [ועי' תוס' ברכות לב: ד"ה כל].

הגהות הב"ח

(א) גמ' בתבשיל של תרדין. נ"ב בעירובין ראש ד' פ"ט אמר רב חסדא תבשיל של תרדין יפה ללב וטוב לעינים וכל שכן לבני מעים ואמר אביי והוא דיתיב אבי תפי וכו' ובס"פ חריכה דף פ"ב ע"א חמשה דברים נאמרו בשום משביע ומשחין ומצהיל פנים ומרבה הזרע והורג כנים שבבני מעים ויש אומרים מכניס אהבה ומוציא קנאה ובפי' כלבו מעכבין ד"ה דף נ"י פירש"י לשבת ולא לנגמר וע"ש: (ב) רש"י ד"ה לא ראו קורות כו' כשפושט חלוקו. נ"ב פי' לא היה הופכו מרוב צניעות שכשפושטו כו':

גליון הש"ס

גמ' יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא. ברבינו יונה פ"ח דברכות דף מג ע"א כתב ד"ה בטבריא היו מגמרים הכלים בע"ש מפני כבוד שבת שריחו ריח טוב ובציפורי היו מגמרים במ"ש והיו עושין כן לכבוד שבת שהיו מרחין הבשר פ"מ להם מהנפש יתירה שהיה להם בשבת ועתה בפרידת השבת צריכין לתענוג להריח ריח טוב עיין שם. וכעין זה כ' בתוספות, והרי"ף מגלה בתשובה סימן מ"ה כי יהא חלקי וכו' היינו עם אותם שבתחלת שבת והמה בטבריא ובמפוקי יומא הם בציפורי כי טבריא וציפורי תוך תחום אחד ומקדמי ומאחרי שבת: תוס' ד"ה אילו וכו' לא ידע ר"י. וזה לקמן קמא ע"ב תוס' ד"ה קמ"ל, וקמה ע"א תוס' ד"ה מי שגרם ויבמות דף לג ע"א תוס' ד"ה מיתה:

מוסף רש"י

בפסוקי דזמרא. ולכן אומרין שני פעמים כל הנשמה תהלל יה הללויה, דאמרינן יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום, כלומר שמסיימין ספר תהלים שנאמר כי הללויה, ואם אינו כופלו שני פעמים אינו נראה כמסיים ונראה כאילו יש אחריו פסוקים הרבה, אבל עתה שאומר לאותו פעם אחרת כידוע שהוא אחרון ונראה כמסיים (סידור רש"י ע"ד). **עם דמדומי חמה.** תפלת יוצר עם הנץ החמה ותפלת המנחה עם שקיעת החמה (ברכות כט:). **ייראוך עם שמש.** זו תפלת יוצר, **ולפני ירח.** זו מנחה (שם). **לאשתי ביתי.** שכל צרכי הבית על ידה נעשים והיא עיקר הבית, וכן שור עיקר של שדה (גיטין נב.). **וחזרתי לאחורי.** לבאות מי שאמרתי אחריו, שאף בפני הבעלים אני אומרה, ל"א שאם באו הבעלים ויאמרו למה אמרת כן, לא חזרתי בי לאמר לא אמרתי אלא בפניהם הודיתי (ערכין טו:). **תיתי לי.** ישלם שכרי (לקמן קיט.). שכר טוב (בכורות ל.).